UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Olen kommunisti

Öhman, Mia

2024-11-01
FILMIHULLU
http://hdl.handle.net/10138/593271
Öhman, M 2024, 'Olen kommunisti', Filmihullu, Nro 5/2024, Sivut 14-15.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

Mia Öhman

Olen kommunisti

”Olen kommunisti. Olen rakkautta kiireestä kantapäähän. Rakkautta syntyvään lapseen, etenevään valoon. Rakkaus on näkemistä, ajattelemista, ymmärtämistä. Rakkaus on kehdon ripustamista tähtiin. Rakkaus on teräksen valamisen vaivan näköä. Olen kommunisti. Olen rakkautta kiireestä kantapäähän. Rakkautta syntyvään lapseen, etenevään valoon. Olen kommunisti.” – **Nâzim Hikmet**, suomennos **Brita Polttila**, sävel **Eero Ojanen**.

Kommunismilla tarkoitetaan vapaiden ja tasa-arvoisten ihmisten oikeudenmukaista, luokatonta yhteiskuntaa, jossa tuotantovälineet ovat kansan omaisuutta. Neuvostoliiton keskusjohtoinen sosialistinen yhteiskuntajärjestelmä pyrki kohti kommunismia. Marxismi-leninismin funktio oli toimia uskontona. Puolueen ja nuorisoliike Komsomolin jäseniltä edellytettiin esikuvallisuutta, ja jokainen kerho, piiri tai jaosto, joihin koululaiset, opiskelijat ja työntekijät kuuluivat, oli velvollinen tukemaan ja kehittämään yhteisöä. Taiteen ohjenuorana toimi sosialistinen realismi, ja sen sääntöjen mukaan luodut teokset pitivät kommunismin henkeä yllä. Kommunistisin taiteenlaji oli elokuva, ja kommunistisen montaasin keinoin saatettiin toteuttaa teoksia, joista tekijän ilmaisemat ajatukset virtasivat suoraan vastaanottajan mieleen, kuten **Sergei Eisenstein** ideoi. Neuvostoelokuva välitti propagandistista sanomaa puettuna kommunistiseen runollisuuteen.

Neuvostoelokuvassa huonosti kohdellut matruusit ja äidit nousevat kapinaan puolustamaan ihmisyyttä, **Esfir Šubin** lekan lailla iskevä kompilaatiokieli **Romanovien** tuhosta, länsivaltojen rappiosta ja sähköistämisen ihmeestä aiheuttaa pahimmillaan migreenin, **Dziga Vertovin** hitaasti lentoon nousevat vartalot huokuvat ilon ja nautinnon poetiikkaa. FEKS viljeli ketterää huumoria, **Lev Kulešovin** näyttelijälaboratorio huimaa kehollista ilmaisua, **Ljubov Orlova** henkilöi stahanovilaista työssä ja opinnoissa kilvoittelua matkalla kohti jossain häämöttävää unelmaa.

Täällä Suomessa jäimme paljolti ilman ”bolševistista propagandaa”, kunnes jatkosodan jälkeen neuvostoelokuvaa alkoi näkyä valkokankailla runsain määrin ja itse **Vsevolod Pudovkin** käväisi kehottamassa kansojenväliseen ystävyyteen elokuvan avulla. Saimme nähdä, kuinka ***Kubanin kasakoiden*** (***Kubanskije kazaki***, **Ivan Pyrjev**, 1950) leikkuupuimurit ja traktorit soivat yltäkylläisen vehnä- ja arbuusisadon kuvitteellisen kiiltokuvakolhoosin tanssivalle ja laulavalle väelle. 1950-luvun lopussa neuvostoelokuva löi itsensä Suomessa läpi yhteistyön myötä siinä määrin, että Moskovaan raportoitiin toiminnan olevan vihdoin tuloksellista. Vakiintui käsitys neuvostoelokuvan korkeasta teknisestä ja taiteellisesta tasosta ja tuotantosysteemistä sellaisena, mistä olisi otettava oppia; taiteilijoille kun tarjottiin resurssit ja vapaus, ja laatu näkyi väistämättä

lopputuloksessa, todisteena voittoisa ***Kurjet lentävät*** (***Letjat žuravli***, **Mihail Kalatozov**, 1957). Vuonna 1960 nähtiin värielokuva ***Aamunkoitteessa*** (***Kommunist***, **Juli Raizman**, 1958). Siinä alkukommunismin sanoma tiivistyi syvän ja vivahteikkaan rakkaustarinan muotoon: **Puškin** syleili **Gorkia** ja **Majakovskia**, eikä toteutustapa hävinnyt **Douglas Sirkille**.

Kommunismi. Suomessa erityisesti 1960–1970-luvuilla räyhänneen aatteen mainitseminen saa edelleen ihmiset kavahtamaan, eikä kellään taida olla kokonaisnäkemystä siitä, miten asia kääntyikin täällä meillä niin erikoislaatuiseksi. Miksi kirkasotsainen usko kaikkien yhteiseen hyvään pitäisi tuomita? No. Koska kommunistit, silloin vielä sosialistit, saivat reilu sata vuotta sitten aikaan verisen sisällissodan, pakenivat Moskovaan, perustivat Suomen kommunistisen puolueen, ja peesasivat Stalinia kun tämä yritti liittää Suomen Neuvostoliittoon ja saneli sitten sotien jälkeen mitä suomalaiset voivat ja eivät voi. Kaikki henkilöityy mestariselviytyjä **Otto Wille Kuusiseen**, joka epäilemättä ajoi omasta katsannostaan entisen kotimaansa etua, ja saattoi siinä aika hyvin onnistuakin. Otto Willestä aika jätti keväällä 1964, mutta vallankumous jatkoi etenemistään. Kaiken muun korkeatasoisen neuvostokulttuurin ohella elokuvataide oli esillä valkokankailla ja mediassa. Juhlittiin 50-vuotista Lokakuun vallankumousta, 50-vuotista neuvostoelokuvaa ja 100-vuotista Leniniä, joka antoi Suomelle itsenäisyyden. 1974 juhlistettiin Suomen kommunistisen puolueen 30 vuotta aikaisemmin tapahtunutta julkiseksituloa.

Neuvostodelegaatiot otettiin vastaan sydämellisesti, elokuva-alan vieraat sitäkin innostuneemmin. **Leninin** valkokangashahmon rakentamisessakin kunnostautuneet **Mihail Romm**, **Mark Donskoi** ja **Sergei Jutkevitš** kestittiin ja haastateltiin, tavattiin myös **Sergeit Bondartšuk** ja **Gerasimov**, **Grigori Kozintsev** ja Juli Raizman. Retrospektiivejä katsottiin ja luentoja kuunneltiin. Dokumenttiohjaaja **Roman Karmen** runoili: *”Yöllä ylitimme Atlantin, ja kun aurinko nousi, näimme Kordillieerit. Lentäessämme Etelä-Amerikan yllä ajattelin tulevaa elokuvaa. Se olisi jatkoa elokuvallemme Kuuban vallankumouksesta. Mutta vielä selkeämmin se olisi jatkoa kaikelle sille mitä olimme kuvanneet Madridin barrikadeilla, Moskovan ja Stalingradin taisteluissa, Berliinissä, Vietnamissa. Sukupolvemme tietää, miten kalliilla hinnalla – miljoonien ihmiselämien hinnalla – on maksettu oikeudenmukainen maailma ja sen arvot. Taistelu jatkuu tänä päivänä Indokiinan viidakoissa, Irlannissa, Afrikan kukkuloilla. Taistelu jatkuu Latinalaisessa Amerikassa: tämä on* ***Liekehtivä manner (Pylajuštši kontinent****, 1972).”*

Meillä alkoi 1960-luvun lopulla yhteiskunnallisen heräämisen ja kansainvälistymisen vuosikymmen. Katse kääntyi ylikansallisten porvarillisten yhtiöiden harjoittamaan riistoon. Asioiden piti muuttua, Vietnamin sodan päättyä. Tuntoja kirjoitti, ohjasi, esitti, sanoitti, sävelsi ja lauloi julki vasemmistolaisten taiteilijoiden eliitti, kärjessä oma Abbamme Agit-Prop. Vain hetki

yhtyeen Chilestä paluun jälkeen shokkiuutinen **Salvador Allenden** kuolemasta synnytti klassikon; runon kirjoitti **Pentti Saaritsa** ja sävelsi Eero Ojanen.

”Mitä ne mahtoivat oudolle linnulle / Mitä ne mahtoivat Chilen porvarit / oopperamurhaajat, pienet hitlerit / Mitä ne tekivät oudolle linnulle / kunnian miehelle Allendelle?

Tappoivat tietysti CIA:n armosta / ylijäämävaraston hienolla aseella / Tappoivat palasen maailman sydäntä / Näyttivät keltaiset hyeenan hampaat / Ottivat paikkansa historiassa

Mitä ne luulivat saavuttavansa / Saivat otsaansa Kainin merkin / vastaansa kaikkien kansojen vihan / maailman vahvimman sissiliikkeen / sydänten punaiset armeijakunnat / sydänten punaiset armeijakunnat.”

Vuodelle 1975 osui Vietnamin sodan päättyminen, USA:n ja Neuvostoliiton ensimmäinen yhteinen avaruuslento, Helsingin ETYK ja ensimmäinen Laulufestivaali kansainvälisine vieraineen. Seuraavana vuonna asiat näyttivät olevan hyvin ainakin Kuubassa: uutta sosialismia rakentamassa oli niin paljon neuvostoliittolaisia, että myös Agit-Propin oletettiin tulevan sieltä. Aatteen liekki roihusi aikansa, ja sitten hiipui. Vuonna 1979 laululiike ei enää vetänyt väkeä, eikä Allenden viimeisistä päivistä kertova, neuvostoliettualaisen toimintaohjaajan **Vytautas Žalakevičiusin** monikansallinen ***Kentaurit***-yhteistuotantoelokuva (***Kentaurai***, 1978) tuonut katsojia Capitoliin. 1980-luvulla neuvostokommunismin saavuttamisen ikkuna umpeutui, sosialismin rappio kiihtyi ja maailmanvallankumouksen juna pysähtyi. Neuvostoliiton romahdettua sen tukemat tahot jäivät ilman rahoitusta.

Mitä tässä yritän sanoa on se, etteivät suomalaiset ehkä aivan itse keksineet kannattaa kommunismia ja vastustaa riistokapitalismia. Tännekin turbona suunnattu kommunismiutopian propaganda puri, neuvostosysteemin sakkaamisesta ei tiedotettu eikä paljoa tiedetty, ja **Kekkonen** piti tarkasti jöötä ja ystävyyskulissia Lenin suojakilpenään.

Miten kommunismin aate sitten näkyy neuvostoelokuvassa? Laajahkon otannan perusteella halutunlainen elokuva kertoo toivosta; se kertoo taistelusta, kamppailusta tai kilvoittelusta tarkoituksena päästä johonkin päämäärään, saavuttaa jotain. Se kertoo aidosta rakkaudesta, rakkauden voimasta, joka aina vahvempana lopulta voittaa pahan. Se kertoo omaa etuaan tavoittelevista kyynisistä epäkelvoista, jotka on kuitenkin vielä mahdollista opettaa kuuntelemaan sisäistä ääntään ja toimimaan oikein. Se kertoo ihmisten yhteisöstä, joka saa voimaa omiensa menestyksestä, oppii aikaisemmista virheistään ja rakentaa uutta ja parempaa elämää uskoen omiin kykyihinsä.

Tosin täytyy todeta, että yllä kuvaillun perusteella myös sellaiset teokset kuin ***Rocky*** (**John G. Avildsen**, 1976) ***Flashdance*** (**Adrian Lyne**,1983) ja ***The Breakfast Club*** (**John Hughes**, 1985) voidaan luokitella kommunistisiksi. Kuten **Monna Kamu** on todennut: *Olen kommunisti* -runo ”toimisi hienosti nykyäänkin, jos kommunisti-sanan vaihtaisi vaikka humanistiksi”.

Lähes kaikki jutussa mainitut elokuvantekijät ovat päässeet aikanaan ääneen *Filmihullun* sivuilla. Muun maailmanelokuvan ohella neuvostoelokuvaa ja Latinalaisen Amerikan elokuvaa on käsitelty lehdessä laajasti. Agit-Propista ja 1970-luvun laululiikkeestä kerrotaan dokumenteissa ***Kenen joukoissa seisot*** (**Jouko Aaltonen**, 2006) ja ***Lauluja Utopiasta*** (Aaltonen & **Peter von Bagh**, 2017) ja Aaltosen teoksessa *Agit-Prop. Lauluja Utopiasta* (SKS, 2020).

Julkaistu Filmihullu-lehden numerossa 5/2024.